

Hak ve Fitrat Merkezli Toplumsal Mutabakat Metni Olarak Yeni Bir Anayasa İhtiyacı

SEKAM

Sosyal Ekonomik ve Kültürel Araştırmalar Merkezi

Prof. Dr. Burhanettin CAN / SEKAM Yönetim Kurulu Başkanı

<https://ozgurcedergi.com/>

Nisan 2026 – Sayı 1

1. Giriş

İnsan, Kâinatın merkezinde yer alan, kâinattaki tüm imkân ve nimetlerin emrine verildiği hem bireysel hem de toplumsal bir varlıktır. İnsan kendisi, ailesi, akrabası, komşusu, mahallesi, halkı, doğa ve Yaratıcısı ile karşılıklı ilişki içerisindedir. Farklı değer sistemi, dünya görüşü, felsefe, din, dil ve etnisite insanların bir arada yaşamasında hukuku etkileyen önemli faktörlerdir.

Farklılıkların birlikteliği, karşılıklı rıza ile oluşturulan ortak paydalar etrafında mümkündür. Aksi takdirde kaos, bunalım ve çatışma kaçınılmazdır. Fertlerin ya da farklı kesimlerin karşılıklı olarak benimsediği **değerler (ortak payda)**, taraflarca içselleştirip benimsendiğinde, aidiyet duygusu oluşmakta ve bir kimlik ortaya çıkmaktadır. Ortak paydalar arttıkça, toplumsal uzlaşma ve kaynaşma daha derinleşmekte ve aidiyet duygusu daha da kuvvetlenmektedir. Unutulmaması gereken nokta, kimliğin, **rızaya dayalı olarak** olduğu, kişinin ya da toplumun kendisini ne olarak gördüğüdür; başkalarının, onu ne olarak tanımladığı değil!

Kimliğin oluşumunda etkili **iki süreç** vardır: **Birisi**, bireyler ve toplumun farklı kesimleri arasında rızaya dayalı, mümkün olduğu kadar fazla **ortak payda** meydana getirmek; **diğeri**, oluşturulan ortak paydaları, sürekliliği sağlayacak şekilde korumak. **Birinci süreç**, rızaya dayalı; **ikinci süreç** ise irade, güç ve otoriteye dayalıdır. İkinci süreç, **devlet** dediğimiz yapının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Devletin ortaya çıkması ile ilişki ağı daha da karmaşıklaşmıştır. Genel olarak; **bireyler arası, farklı toplum kesimleri arası, fert ile devlet, milletle devlet ve devletin farklı kurumları arasında** olmak üzere, beş boyutlu karmaşık, karşılıklı etkileşim içerisinde bir ilişki ağı meydana gelmektedir. Bu ilişki ağına, bireyin; kendisiyle, doğayla ve Yaratıcısıyla olan ilişkisi de eklenirse, mesele daha da karmaşık bir hal almaktadır.

Bu ilişki zincirinin düzenlenmesi, genel çerçeve ve ana ilkeler, esaslar bazında Anayasa'nın konusu iken; ayrıntı bazında Anayasayı referans alan kanunların konusudur. Anayasa genel olup, öz ile ilgili iken, kanunlar ayrıntı ile ilgilidir. Öyleyse, bir Anayasa yapımı

teferruatla ilgili olmamalıdır. Anayasa, mümkün olduğu kadar kısa, özlü ve anlaşılabilir olmalı, ilişkilerin ana çatısını inşa etmelidir. **Bununla beraber, Yeni Anayasa metni, “efradını câmi ağyarını mâni” biçimde inşa edilmelidir.**

Bu yazıda Türkiye'nin ana yasa meselesi, tanınan sayfa çerçevesinde özet olarak ele alınıp değerlendirilecektir¹.

2. Yeni Bir Anayasadan Ne Beklenmelidir?

Gerçek bir Anayasa; bir taraftan *toplumsal mutabakat* metni olarak toplumun farklı kesimleri arasındaki ilişkiyi düzenlerken, diğer taraftan *kuvvetler ayrılığı* esasına uygun bir devlet örgütlenmesi gerçekleştirme, *insan hak ve özgürlüklerini güvence altına alma* amacını ön planda tutmalıdır. Ancak bu biçimdeki bir modelin uygulamaya geçirilmesi sayesinde, güçlü kamusal yetkilere sahip devlet organlarının yaptırım gücü *sınırlandırılabilir* ve ancak bu şekilde insanların iktidar karşısında sahip olduğu hakların bir anlamı olabilir.

Anayasa *metni*, bir ülkedeki hukuk kuralları piramidinin en tepesinde yer alır ve bu yönü ile de *bağlayıcılığı* daha belirgin olur. Anayasa kurallarının bağlayıcı gücü yanında önemli bir diğer boyutu ise *değiştirilmelerinin zor olmasıdır*. **Anayasalar, birer hukuk metni olarak, sadece düzenlemesi gereken konulara yer vermeli, toplumsal mutabakat esasları, devletin ana yapısı ve insan hak ve özgürlükleri dışındaki konularla ilgili düzenleme yapmamalıdır.**

Anayasanın odak noktası “insan” olmalı, saf ve temiz olarak bu dünyaya gelen **insanın fitratının korunması** esas alınmalıdır. Yeni Anayasa, toplumsal mutabakat esaslarını, devlet örgütlenmesini ve *fitrat eksenli insan hakları esaslarını* düzenlemeli, ayrıntıyı kanunlara bırakmalıdır.

Yeni Anayasa, mevcut problemleri çözecek, geleceği kuşatacak ne baskıyı ne de tepkiyi referans alacak bir şekilde yapılmalıdır. Yeni Anayasanın, mevcut problemlere ilişkin getireceği yeniliklerle, düzenlemelerle, Anayasaya ilişkin beklentileri açıklıkla karşılayabilecek yeterlilikte olabilmesi için toplumun değişik kesimlerinin sürece katılımı sağlanmalıdır.

Yeni Anayasa, toplumun inanç, gelenek, görenek, tarih, kültür ve medeniyetini göz önüne alırken; aynı zamanda ülkenin jeopolitik, jeostratejik, jeoekonomik ve jeokültürel konumunun yüklediği rol, misyon ve vizyona uygun olmalıdır.

Milletimizin gelecek 100 yıl için beklentilerine cevap verecek niteliklere sahip olması yanında kendi kültür ve medeniyet havzamızdaki nesillerin Anayasa yapma çalışmalarına da referans ve ilham kaynağı olmalıdır.

¹ SEKAM Anayasa Raporu, İstanbul, 2015

3. Toplumsal Mutabakat Metni Olarak Yeni Anayasanın Temel Özellikleri

Anayasalar, birer hukuk metni olmaları yanı sıra aynı zamanda birer **toplumsal mutabakat** metinleridir. Bu bağlamda, insanların ideolojik tercihleri farklı olsa da tüm insanların doğuştan sahip olduğu haklarının *güvence altına alınması gerekir*.

Anayasanın gerçek anlamda bir toplumsal mutabakat metni olabilmesi için, değişik kesimlerin bir arada yaşamasını sağlayacak uygun bir siyasî ortamı da tesis etmesi gereklidir. Bu bakımdan Anayasada, **farklı inanca mensup olanların hakları** da güvence altına alınmalı, bunun için uygun bir hukukî zemin oluşturulmalıdır. Bu bağlamda Yeni Anayasa ile ilgili ana ilkeler özet olarak aşağıdaki başlıklar halinde verilmektedir.

3.1. Yeni Anayasa İnsan Fitratına Göre Yapılandırılan Doğal İnsan Hakları Merkezli Bir Hukuk Sistemi Olarak İnşa Edilmelidir.

Evrendeki her şey, insanın mutluluğu, saadeti ve kurtuluşu içindir. Ne yaparsak insan mutlu ne yaparsak insan mutsuz olur sorusunun cevabı; insan nedir, nasıl bir yapıya sahiptir, bu dünyaya gelişi ile birlikte bünyesinde barındırdığı özellikler ve kanuniyetler nelerdir sorularının cevaplanmasını gerektirir.

İnsanın genetik yapısında birbirine zıt, iki farklı davranışa insanı sevk eden, iki ana yönlendirici mekanizma (Fitrat, Heva) vardır. İnsan bu dünyaya saf ve temiz olarak İyilik veçhesi (Fitratı) tamamen baskın bir şekilde gelmektedir. İçinde yaşadığı sosyoekonomik ve sosyokültürel ortam, şartlar, iyilik veçhesini (Fitratı) ya daha kuvvetlendirir ya da zayıflatır. İnsanın iyilik veçhesinin (Fitrat) zayıfladığı durumlarda, insanın kötülük veçhesi (Heva) baskın hale gelerek insanı olumsuz, kötü davranmaya sevk eder.

Fitrat, insanın dünyaya geldiği andaki saf, temiz, bozulmamış iyilik kaynağı olan halidir. Fitrat kanunları, insanın kendi bedeni, ailesi, akrabası, komşusu, toplumu, çevre ve devletle olan ilişkilerini en uygun bir şekilde (Optimal tarzda) düzenler.

Doğal haklar, insan fitratının bozulmaması ve korunması için yaratılış kanuniyetinin öngördüğü doğuştan sahip olunan haklardır. İnsan fitratını bozan, zarar veren herhangi bir husus, bireysel özgürlük kapsamına sokulup, insan hakkı olarak kabul edilemez. Bu nedenle Yeni Anayasa, fitratı bozacak bir yapılanışa, mal, can, namus, akıl, din, inanç ve nesil emniyetinin tereddüsüne yol açan hayat tarzına imkân vermemelidir.

Herkesin yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkının korunması ve geliştirilmesi için uygun imkân ve ortamların sağlanmasını ilgili mercilerden isteme hakkına sahiptir. Tıbbî zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbî deneylere tâbi tutulamaz.

Devlet, her yaştaki insanı, özellikle de gençleri, tütün mamulleri ve alkol bağımlılığından, uyuşturucu maddelerden, kumar, fuhuş ve benzeri kötü alışkanlıklardan, ekran, teknoloji, sosyal paylaşım siteleri ve internetin amaç dışı veya ahlâk ve adaba, hukuka, sağlığa aykırı kullanımından ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır, almalıdır.

Fitrat yasalarına göre insanların nesillerini koruması ve devamlılığını sağlaması, doğal insan hakkıdır. Herkes, fitratını koruyacak şekilde sağlıklı bir çevrede yaşama hakkına sahiptir.

Bu nedenle Yeni Anayasada, insan hak ve özgürlüklerinin, insan fitratına uygun olarak kişinin kendisine, topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva ettiğine ve kimsenin kendi vücut bütünlüğüne, onuruna, nesline ve içinde yaşadığı doğal çevreye zarar verme özgürlüğü olmadığına açık biçimde vurgu yapılmalıdır.

3.2. Hak, Adalet ve Hakkaniyeti Esas Alan ve Millet'in Emrinde Devlet Anlayışı İnşa Eden Bir Anayasa

Yeni Anayasada devletin temel özelliklerinden birisi; her zaman Hakk'a, adalete dayanması olmalıdır. Hak, adalet ve hakkaniyet, bu nedenle yeni Anayasada özel olarak korunan ve üstün tutulan ilkeler olmalıdır. Bu yaklaşım, dil ve üslupta kendini göstermelidir.

Yeni Anayasa yaklaşımının insan merkezli olması ve devleti de insanın hizmetine sunan bir anlayışla yeniden yapılandırması gerekir. Bu noktada Yeni Anayasanın dili, 'Devletin Milleti' değil, 'Milletin Devleti' anlayışına uygun olmalıdır.

Yeni Anayasada Hak, adalet ve hakkaniyet kavramlarına, hukuk devleti dışında özel bir vurgu yapılmalıdır. Özellikle devletin temel görevlerinden birisinin de hakkı hâkim kılmak ve adaleti tesis etmek olduğu açıkça belirtilmelidir.

Anayasal bir devletin varlık nedeni, esasında toplumsal mutabakatı ve insan haklarını korumak ve kollamak olmalıdır. O nedenle, Yeni Anayasada devletin meşruiyetini, insan fitratına uygun olarak ortaya konan insan haklarını koruyup kollamaktan, hakkı hâkim kılmaktan, adaleti tesis etmekten ve millet'in emrinde olmaktan aldığına vurgu yapılmalıdır.

Yeni Anayasada, hukuk devleti ve sosyal devlet ilkeleri korunmalıdır. Hukuk devleti ilkesi, devletin hukuka bağlı olması ve kamusal yetkiler kullananların yargısal denetime tâbi olması, hak, adalet ve hakkaniyete özel öneme verilmesi bağlamında inşa edilmelidir.

3.3. Hakk'ın Egemenliğini ve Egemenliğin Sahibinin Halk Olduğunu Esas Alan Bir Anayasa

İnsanın saadeti, mutluluğu ve kurtuluşu; dünyaya gelişindeki saf, temiz ve bozulmamış halinin (fitrat) korunması ile mümkündür. Bu da ancak insanın yaşadığı ortamın, şartların bu

saflığı bozmayacak tarzda insanın içinde kimlik ve kişilik kazandığı tabî, dinî, kültürel, tarihî ve sosyal çevre ile uyumlu bir şekilde fitrat yasalarına göre düzenlenmesi ile sağlanabilir.

Herhangi bir şeyin mahiyeti ile onun toplum tarafından meşru kabul edilmesi ya da edilmemesi arasında, her zaman doğrusal bir ilişki olmadığı tarih boyu vuku bulan uygulamalardan bilinmektedir.

Bir şeyin doğru ya da yanlış olması, hak olup – olmaması, onun mahiyetinden dolayıdır. Bir şeyi, çoğunluğun doğru, ya da yanlış olarak kabul etmesi, genel olarak, onun doğru, ya da yanlışlığının bir ölçüsü değildir; olmamalıdır da. Bu nedenle halkın yanlış karar vermemesi için hak konusunda çok iyi bir şekilde şuurlandırılmalıdır. Yönetimin meşruiyetinde halkın rızasının var olması, “hâkimiyetin kayıtsız - şartsız halkın olması” anlamına da gelmemelidir. Öyleyse Hâkimiyet, kayıtsız şartsız halkın değil Hakk’ın olmalıdır. Anayasa, halkın egemenliğini değil, Hakk’ın egemenliğini esas almalıdır.

Egemenliğin kaynağı Hakk’a ait olmakla birlikte, egemenliğin sahibi halktır. Halk, egemenliği kullanırken, Hakk’a uygunluk ölçüsünü hem zulmetmemesi hem de zulme uğramaması için, referans almak zorundadır.

Halk, sahip olduğu bu egemenliği bizzat kendisi kullanabileceği gibi, değişik temsilî kurumlar aracılığıyla da kullanabilmelidir. Yeni Anayasada egemenlikten kaynaklanan yetkileri kullanacak organlar, sayma yolu ile belirtilmeli ve bu organların adları yasama, yürütme ve yargı biçiminde açıkça zikredilmelidir. Başkaca “yetkili kurumlara” atıfta bulunulmamalıdır.

Yeni Anayasada ilke olarak bu yetkilerin temsili kurumlar aracılığıyla kullanılması durumunda bile referandum, halk girişimi ve halk vetosu gibi halkın, karar alma sürecine doğrudan katılmasına imkân sağlayacak yollara da belli ölçüde yer verilmelidir. Bu biçimdeki yolların öngörülmesi ile, halkın katılım noktasındaki gücü pekiştirilecektir. Bu sayede, halka rağmen karar alınmasının önüne geçilebilecek, ya da arzuladığı kararları alma noktasında ilk girişimi halk başlatabilecek veya temsilcilerin halka rağmen alabileceği muhtemel kararların yürürlükten kaldırılması sağlanacaktır.

Bu noktada yasama organının işlemleri yanında, Anayasa Mahkemesi, Danıştay, Yüksek Seçim Kurulu gibi kurumların vermiş olduğu nihaî kararların da referandum yoluyla değiştirilmesi imkânı sağlanmalıdır.

3.4. Toplumsal Mutabakat İçin Çok Hukuklu Bir Yaklaşımın Benimsenmesi

Hukuk devleti ile ilgili önemli bir husus, yeni Anayasada çok hukuklu bir modelin benimsenmesidir. Çok hukuklu bir düzen sayesinde, farklı inanca mensup insanların kendi aralarında aile ve miras hukuku gibi özel hukuktan kaynaklanan uyuşmazlıklarının çözümünde

kendi hukuk kurallarını uygulayabilecek, öte yandan bu farklılıklarıyla birlikte diğer kesimlerle aynı devlet çatısı altında bulunması sağlanabilecektir.

Çok hukuklu model dolayısıyla, herkes Yeni Anayasal Sistemde kendisini daha rahat biçimde görecektir ve bu Anayasayı daha fazla benimseyecektir. Ancak böyle bir hukukî düzenin tesisi sayesinde, Anayasanın gerçek anlamda bir toplumsal mutabakat metni olması sağlanabilir.

Çok hukuklu bir yapının tesisi, aynı zamanda din ve vicdan özgürlüğünün de bir gereğidir. Çok hukukluluk, başkalarının haklarını da tehdit etmeyen bir modeldir. Bu konu aynı zamanda devletin varlık ve meşruiyetinin temelini teşkil etmektedir.

3.5. Çok Hukuklu, Din ve Vicdan Özgürlüğü Merkezli Bir Anayasa

Yeni Anayasada, din ve vicdan, inanç, ibadet ve örgütlenme özgürlüğü; eğitim, mâlî ve hukukî hakları kapsayacak şekilde ele alınmalıdır. Bunun bir gereği olarak, dinî özgürlükler, çoğulculuk esasına göre düzenlenmelidir. Bu noktada, farklı dine mensup kişilerin dinî inançlarının bir gereği olarak, çok hukukluluğun benimsenmesi önem arz etmektedir. Çok hukukluluğun bir gereği olarak da değişik kesimler, özel hukuk alanında kendi hukuklarına tâbi olacağından, bu sayede Anayasanın, bir toplumsal mutabakat metni olarak, insanların bir arada yaşamasını sağlaması da daha iyi gerçekleşmiş olacaktır. Öte yandan, çok hukukluluk sayesinde, din ve vicdan özgürlüğü de daha geniş bir kapsamda güvence altına alınmış olacaktır.

Din ve vicdan özgürlüğü bağlamında mezhep, tarikat, cemaat veya daha farklı biçimde adlandırılan oluşumların varlığı kabul edilmeli, din ve vicdan özgürlüğü ile ilgili madde, bunların varlığını güvence altına alan ve dolayısıyla bunu bir özgürlük olarak gören yaklaşımla yeniden düzenlenmelidir.

Başkalarının haklarını ihlâl etmediği ve fıtratı bozmadığı sürece, din ve vicdan özgürlüğünün kullanımına ilişkin bir sınırlama veya yasaklama getirilmemelidir.

3.6. Laiklik İlkesinin Yer Almadığı Bir Anayasa

Felsefî olarak laiklik- sekülerlik, hayatın tanzim edilmesinde, ne Allah'tan ve Peygamberlerden gelen bilgiyi; ne de Ahiretin varlığını göz önüne almaktadır. Laiklik felsefesinde, her türlü dinî bilgi, düşünce ve tecrübe dışlanarak, hayat, sadece ve sadece insan aklının ürettiği bilgilere dayandırılarak düzenlenmeye çalışılmaktadır. Düşünme tarzından, hukukun düzenlenmesine kadar her şey buna dahildir. Bu yaklaşımla, bir Müslüman'ın din ve vicdan özgürlüğünün sağlanması, güvence altına alınması mümkün değildir. Aradaki tezat, dinin yeniden tanımlanması ve baskı altına alınması ile çözülmek istenmiştir. Böylece din, ilâhî

olmaktan, vahye dayanmaktan koparılarak sadece ibadete indirgenmek istenmiştir. Bu tahrifle birlikte ortaya çıkarılan din, İslâm dinî değildir.

Laiklik, tek tipleştirici felsefî bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, toplumsal mutabakatın önünde en ciddî engellerden biridir. O nedenle Yeni Anayasada laiklik ilkesinin ne Cumhuriyet'in nitelikleri arasında ne de bir başka yerde bulunmasına gerek yoktur.

3.7. Çok Hukuklu Sisteme Uygun Bir Eğitim Öğretim Sistemi ve Eğitim-Öğretimin Dili

Eğitim- Öğretim hakkı ile ilgili standart, tek tipleştirici biçimde değil, fitrat ekseninde insanın kendisini geliştirmesi amacı, yenilikleri öğrenme, araştırma ve analitik sentez yapma boyutları gözetilerek oluşturulmalıdır.

Yeni Anayasada eğitim ve öğretim konusunda ayrıca alternatif eğitim ve öğretim yöntemlerine ve araçlarına da imkân sağlayan bir düzenleme biçimi egemen olmalıdır. ***Bu nedenle, Tevhid-i Tedrisat Kanunu kaldırılmalıdır.***

Yeni Anayasa, aynı zamanda Türkiye'deki kimlik meselesine çoğulculuk ekseninde çözüm sunulmalıdır. Bu amaçla eğitim- öğretim hakkı, çoğulculuğu esas alarak yeniden düzenlemelidir.

Din eğitimi ve öğretimi hizmetini, kişinin kendi isteğine ve çocukların kanunî temsilcilerinin isteğine bağlı olmak şartıyla hem devletin hem de dinî toplulukların, cemaatlerin sunması mümkün olmalıdır. Din eğitim ve öğretiminin muhtevası, çok hukuklu sistemin ruhuna uygun olarak, farklı din mensupları tarafından düzenlenmelidir. Eğitimin zorunlu olup olmamasından daha önemli olan, eğitim sisteminin, milletin dinî eğitim ve öğretimi ihtiyacını nasıl karşılayabileceğidir. Devlet, dinî eğitim-öğretimin gerektirdiği farklı ihtiyaçları göz önüne alarak, üniversite öncesi eğitim ve öğretimi yapılandırmak zorundadır. Devlet, toplumun arzu ve isteklerine uygun eğitim ve öğretim ortam ve içeriğini sağlamalı, eğitim ve öğretimin standartlarını belirlemelidir.

Türkiye'de Resmî dil ve eğitim- öğretim dili, Türkçe olmalıdır. Resmî dil ve eğitim ve öğretim dili Türkçe olarak öngörülmekle birlikte, ana dili Türkçe olmayan vatandaşlara da kendi anadillerini öğrenme hakkının sağlanması gerekir.

Anadili öğrenme hakkı yanında, kapsamı kanunla belirlenmek şartıyla anadil de eğitim- öğretim hakkı da Anayasal güvenceye kavuşturulmalıdır.

Dinî inancının temel referansı olan kutsal kitabı, okuyabilmesi ve öğrenebilmesi, herkesin doğal hakkıdır. Bunun için, Devlet, her kutsal metne ilişkin dilin öğrenilmesine; ayrıca anadil olarak Türkçenin yanında farklı dillerin sosyal, ekonomik ve ticari hayatta kullanılmasına imkân sağlanmalıdır.

Hiçbir dile sınırlama, dışlama ve engelleme yapılmamalıdır. Böylece, anadillerin önündeki engellerin kaldırılması sayesinde hem toplumsal mutabakat sağlanacak hem de vatandaşların devlete güvenleri daha iyi tesis edilebilecektir.

Yeni Anayasada anadil eğitimi ve anadil de eğitim konuları ele alınırken, konuya; azınlıkta kalan kesimler açısından, ya da başka bir ifade ile, “azınlık hakları” açısından değil, eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı ekseninde yaklaşmak daha doğrudur. Türkiye’de yaşayan tüm vatandaşlar, aralarında sosyolojik olarak azınlıkta kalanlar varsa da sonuçta onurlu bireyler olarak devlet iktidarı karşısında eşit konumda olmalıdırlar. Yeni Anayasada bu yaklaşımla konu ele alınmalı ve artık “azınlık statüsü” biçimindeki ayrıştırıcı kavramlar kullanılmamalıdır.

3.8. Anayasayı Kabul Esasına Dayanan, Etnik, Dinî ve Mezhebî Kökene Dayanmayan Bir Vatandaşlık

Yeni Anayasada vatandaşlık konusunda hiçbir etnik, dinî ve mezhebî kökene vurgu yapılmaması önem arz etmektedir. Bu bakımdan Yeni Anayasa, toplum içindeki farklı etnik kökene, dine ve mezhebe mensup tüm insanların kendisini rahatlıkla içinde bulacağı ve kendisini temsil ettiğine inandığı bir metin olmak durumundadır.

Bu yapılırken, ilgili maddede öncelikle, vatandaşlığın, toplumsal mutabakatı ve fert ile devlet arasındaki bağı ifade eden bir kavram olduğu belirtilmeli ve ardından, herkesin eşit haklara sahip onurlu fertler olarak, vatandaşlıktan kaynaklanan hakları ve ödevleri olduğu ifade edilmelidir. Böylece, etnik kökene yapılan vurgu nedeniyle gündeme gelebilecek eleştiriler de giderilebilir.

3.9. Geniş İfade Özgürlükçü Bir Anayasa

İnsan haklarının güvence altına alındığı bir Anayasal düzende ifade özgürlüğü, mümkün olduğunca, sınırlandırılmadan kullanılabilir. Yeni Anayasada ifade özgürlüğü düzenlenirken, mümkün olduğunca, bu özgürlüğün daha güvenceli biçimde kullanımına imkân sağlayacak hükümlere yer verilmelidir.

İdeal bir ifade özgürlüğü rejiminin tesisi amacıyla, ifade özgürlüğü açısından bilgilere ve kaynaklara ulaşma, kişisel kanaatin oluşması ve ifadenin bireysel toplu, örgütlü veya örgütsüz biçimdeki değişik açığa vurma yöntemleri için güvenceli bir hukukî düzen oluşturulmalıdır.

Öte yandan, ifade özgürlüğünün değişik boyutları olarak basın, bilim ve sanat, dernek kurma, toplantı ve gösteri yürüyüşü yapma, siyasî parti kurma ve benzeri haklar Anayasada düzenlenirken, yine mümkün olduğunca bu hakların güvenceleri ön planda tutulmalı, kısıtlayıcı hükümlere yer verilmemeli, bu özgürlüklerin kullanımına ilişkin ayrıntılı düzenlemeler ise kanun koyucuya bırakılmalıdır.

İfade özgürlüğü ile ilgili problemler, devletin önemli bir görevi olan “aklın korunması” ile ilgilidir. “Aklın korunmasının” bir gereği olarak aklın ürünü olan ifade özgürlüğünün önündeki engellerin ve yine ifade özgürlüğü noktasında karşımıza çıkan “dil yasaklarının” kaldırılması gerekir.

Medya hürriyeti, fitratın korunması, kültür ve medeniyetimizin öngördüğü ahlâkın, ailenin ve gençliğin korunması, çoğulculuğun sağlanması ve medyada tekelleşmenin önlenmesi amacıyla yeniden düzenlenmelidir.

İfade özgürlüğünün belli bir sınırı olmalıdır. Basın yayın organlarınınca uyuşturucu, alkol, tütün mamulleri ve benzeri zararlı maddelerin kullanılmasını ve kumar, fuhuş, zina ve cinsel sapıklık gibi davranış ve yaşantıları özendirilen veya teşvik eden yayınlar, reklamlar, programlar ve filmler yapılamayacağı, savaş kışkırtıcılığı yapılamayacağı hüküm altına alınmalı ve bu tür yayınların engellenmesinin, basın hürriyetinin kısıtlanması anlamına gelmeyeceği belirtilmelidir.

3.10. Ya Tam Bir Başkanlık Sistemi Ya Da Güçlendirilmiş Parlamenter Hükümet Sistemi İnşa Edilmelidir.

Türkiye’de mevcut olan ve başkanlık sistemi olarak nitelenen gerçekte bir başkanlık sistemi değildir. Mevcut sistemin denetimi yoktur. Bakanlar kurulu ve meclis işlevsizdir. Bakanlar kurulu ve Meclisi etkin hale getirecek Cumhurbaşkanının yetkilerini buna göre düzenleyecek ve cumhurbaşkanını denetleyebilecek bir sisteme ihtiyaç vardır. Bu coğrafyada ferdi kararlar üzerine kurulacak bir yönetim, çok büyük sıkıntılara neden olabilir.

Türkiye’deki siyasî parti yapısı ve partiler arasındaki görüş ayrılıklarının derinliği, siyasî kültür farklılığı gibi faktörlerin de göz önünde tutularak geçmiş tecrübelerden yararlanarak Türkiye’de yeni bir yönetim sistemi geliştirilip uygulanmalıdır.

Cumhurbaşkanı bugün olduğu gibi doğrudan halk tarafından seçilmelidir. Ancak seçildikten sonra partisi ile irtibatı kesilmeli, partinin genel başkanlığı gibi görevleri son bulmalıdır. Seçildikten sonra Cumhurbaşkanı’nın tarafsızlığı daha fazla önem arz edeceğinden tüm tutum ve davranışları partiler üstü olmalı ve verdiği kararlardan dolayı sorumlu olmalıdır. Bir kişi iki dönemlik (4 +4) Cumhurbaşkanı olabilmelidir.

Eğer güçlendirilmiş parlamenter sistem benimsenirse Cumhurbaşkanı hakem ve koordinatör Bir Cumhurbaşkanı olmalı, devlet başkanı sıfatıyla devleti temsil etme ve hakem rolünde olmanın gereği olan yetkilerle donatılmalı, ancak yürütme ile ilgili icraî nitelikteki kararların alınmasında yetki tamamen hükümete tanınmalıdır. Böylece sistemin işleyişinde, yürütmede iki yetkili aktörün bulunmasının doğuracağı krizler ve tıkanmalar daha rahat önlenir.

Cumhurbaşkanı'nın kararnameler üzerinde güçlü yetkileri olmamalıdır. Sadece hukuka aykırılık iddiası durumunda, kararnameleri iade edebilmelidir. Öte yandan Cumhurbaşkanı'nın, kararnameleri belli bir süre içerisinde ya imzalaması ya da iade etmesi gerektiğine ilişkin hükmün getirilmesi sayesinde, Bakanlar Kurulunun yürütmedeki inisiyatifi elinde tutması daha iyi sağlanmış olacaktır.

Cumhurbaşkanı'nın, kendisine sunulan kabineyi iade etme, onaylamama veya değiştirme biçiminde bir yetkisi, çok ciddi gerekçeli hukuki endişelere dayalı olarak olmalıdır. Anayasa Mahkemesinin oluşumunda üye çoğunluğunu atama yetkisine son verilmelidir. Hükümet devre dışı bırakılarak, Rektörlerin, Cumhurbaşkanı tarafından doğrudan atanması uygun değildir. Millî Güvenlik Kurulu, Cumhurbaşkanı'nın başkanlığında toplanmamalı ve Millî Güvenlik Kurulu, Başbakana bağlı bir kurul olarak çalışmalıdır. Ancak Cumhurbaşkanı toplantıya katılmak istediği zaman, Millî Güvenlik Kurulu Başkanı Cumhurbaşkanı olmalıdır.

3.11. Milletvekili ve Cumhurbaşkanı Yeminleri değiştirilmelidir.

Yukarıdaki ilkeleri göz önüne alarak Milletvekili ve Cumhurbaşkanlığı yeminlerinin yeniden düzenlenmesi şarttır. Bu yeminler, aşağıdaki gibi yeniden düzenlenebilir:

Milletvekili Yemini: *“Milletin huzur ve barışını, Vatanın ve Milletın bölünmez bütünlüğünü, Hakk'ın ve Milletın kayıtsız şartsız egemenliğini koruyacağıma ve bunlara aykırı hiç bir amaç gütmeyeceğime, hak ve adaletten ayrılmayacağıma, hukukun üstünlüğüne ve fitrat merkezli temel insan haklarına sadakatle hizmet edeceğime, Anayasaya bağlı kalacağıma, milletın ve tarihin huzurunda, namusum, şerefim ve mukaddesatım üzerine yemin ederim.”*

Cumhurbaşkanı Yemini: *“Cumhurbaşkanı olarak; Anayasaya, hukukun üstünlüğüne, Milletın egemenlik esaslarına riayetle ayrılmayacağıma ve bunları müdafaa edeceğime; Milletın huzuru ve mutluluğu için, Millete ve Devlete yönelecek her türlü tehlikeyi önlemek için tüm gücümle çalışacağıma; Türkiye'nin şanını, şerefini koruyup yükseltmek, üstüme aldığım görevin vecibelerini yerine getirmek için olanca varlığımla çalışmaktan asla ayrılmayacağıma ve devletin tüm birimleri arasındaki koordinasyonu Hak, adalet ve hakkaniyet çerçevesinde yerine getireceğime, Millet ve tarih huzurunda, namusum, şerefim ve mukaddesatım üzerine yemin ederim.”*

4. Sonuç: Var Olan Sosyolojik Fay Hatlarını Yok Edecek Bir Anayasa

Yeni bir anayasa ile ilgili ele alınıp değerlendirilmesi gereken pek çok konu mevcuttur. Yer kısıtlamasından dolayı bunlara yer vermek imkânı yoktur.

Yeni bir anayasa yukarıdaki ana özellikleri garanti etmelidir. Toplumun değişik kesimlerine bu güvence verilmeli, buna inandırılmalı ve de gereği yapılmalıdır. Aksi takdirde var

olan sosyolojik fay hatlarını harekete geçirme konusunda diş glere, şer ittifakına fırsat verilmiş olabilir. Türkiye'nin tarihi bu konuda çok zengindir. Özellikle şer ittifakının řu an İran ve Lübnan'a uyguladığı strateji mutlaka göz önüne alınarak hareket edilmelidir. Yeni sosyolojik fay hatları oluşturmak veya var olanların harekete geçmesine vesile olmak bugün için çok tehlikeli bir sürecin başlamasına sebebiyet verebilir. Yeni bir anayasa yapma ile ilgili bu olgu çok geniş bir şekilde ilgili mercilerde konuşulmalıdır.